

๗๑๗๗ 13

การศึกษาของสตรีไทย ระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475

นางสาวสุนันทา นิตยจินต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาสารพัดศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2530

ISBN 974-567-824-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

014269

10294120

THE EDUCATION OF THAI WOMEN DURING B.E. 2411-2475

Miss Sununta Nitjin

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Education

Department of Foundations of Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1987

ISBN 974-567-824-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411 ถึง 2475

โดย นางสาวสุนันทา นิตยจินต์

ภาควิชา สารคดีศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์คุณทองเคื่อน พิศาลบุตร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วารินทร์ มาศกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาของสตรีไทยระหว่างพุทธศักราช 2411-ถึง 2475
ชื่อนิสิต นางสาวสุนันทา นิตยจินต์
ภาควิชา สารัตถศึกษา
ปีการศึกษา 2529

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์สภาพของสตรีไทย การจัดการศึกษาของสตรีไทย ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. 2411-2475 เพื่อศึกษาถึงการจัดการศึกษาของสตรีไทยในอดีต และสามารถนำข้อคิดหลายของการจัดการศึกษามาปรับปรุงการจัดการศึกษาของสตรีในปัจจุบัน

จากการวิจัยพบว่าการศึกษาของสตรีสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรีมีโอกาสเรียนในโรงเรียนที่จัดเป็นระบบมากขึ้น วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาให้แก่สตรีนั้น เริ่มจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและพยายามขยายการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์ทำให้สตรีได้รับการศึกษามากขึ้นตามลำดับ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองและการติดต่อกับต่างประเทศ และมีการยอมรับแนวความคิดในการจัดการศึกษาแบบตะวันตกเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงมีโรงเรียนสตรีประเภทต่าง ๆ จัดตั้งขึ้น เช่น โรงเรียนของพวกมิชชันนารี โรงเรียนสตรีในพระบรมมหาราชวัง โรงเรียนสตรีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจัดตั้งขึ้นตามท้องที่ต่าง ๆ โรงเรียนดังกล่าวนี้ได้ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพสังคมมากขึ้น และเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาในสมัยต่อมา

การศึกษาสตรี พ.ศ. 2454-2475 นั้น การศึกษาตามโครงการศึกษามันต่าง ๆ ที่จัดให้แก่สตรีนั้นกว้างขวางขึ้นทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา โดยเฉพาะโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 นั้น ได้ออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับใช้ เป็นผลทำให้สตรีมีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนมากขึ้น และสมัยนี้สตรีมีโอกาสเรียนสูงขึ้นกว่าเดิมถึงระดับมหาวิทยาลัย ในระดับปริญญาตรีเป็นครั้งแรกที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในชั้นเตรียมแพทย์ นับได้ว่าการศึกษาในเวลานี้สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้นและสูงขึ้นนั่นเอง

๑

การศึกษาที่จัดให้แก่สตรีช่วง พ.ศ. 2411-2475 นั้นได้มีวิวัฒนาการทาง
การศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ นั่นคือการพยายามปรับปรุงการศึกษาของสตรีให้
เหมาะสมแก่สภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองนั่นเอง

Thesis Title The Education of Thai Women During B.E. 2411-2475
Name Miss Sununta Nitjin
Thesis Advisor Assistant Professor Kanika Satchakul, Ph.D.
Department Foundations of Education
Academic Year 1986

ABSTRACT

This thesis aims at studying and analysing the status and education of the Thai women, including problems and difficulties for their education between 1868-1932, to study educational planning in the past, bringing the education's failures for improvement of the Thai women's education nowadays.

From this study, it is found that Thai women during the time of King Rama V had opportunities to educate in the school more practically. The development of Thai women's education started since King Rama V realized the importance of the education and attempted to expand education for population. Also because of social and political changes, and contact with foreigners, Thai people accepted more and more the concept of educational planning from the western countries. Thus, many girl schools had been set up, such as the Missionary Schools, the girl school of the Grand Palace, and schools that King Rama V had set up at many places. These schools improved their curriculum more up-dated and suitable for the society, to be fundamental for the Thai educational planning later on.

Women's education during 1911-1932 widely expanded, both elementary and extraordinary. Particularly, in the 1911's educational planning, the Primary School Statute being set up as compulsory education, which gave more opportunities for Thai girls to study in school. And at present, Thai girls have more opportunities to study up to the university level. Bachelor degree primarily provided at the Faculty of Arts, and Faculty of Sciences.

. This means that presently, Thai women have got more chances to receive more and higher education. It is because of educational development from the past, and attempt to improve Thai women's education according to economical and political condition in the Thai society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดีด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.กรรณิการ์ สัจกุล อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ซึ่งได้ให้คำแนะนำปรึกษาและช่วยแก้ไข
ข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอ
กราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์คุณ
ทองเกษม พิศาลบุตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรินทร์ มาศกุล และอาจารย์ ดร.จุมพล
พูลทรัพย์สิน ที่ท่านกรุณาให้ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่าทางวิชาการ

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิอันประกอบด้วย ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์
เสนีย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ม.ล.เอื้อง นิลรัตน์ ศาสตราจารย์ลินจี ทะวานนท์
และอาจารย์สุชสนาน ทองห่านิช ที่ได้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย และรองศาสตราจารย์
สุนีย์ สินธุเคชะ รองศาสตราจารย์ ดร.พันทิพา อุทัยสุข ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ทิพวรรณ เลชะวณิช ที่ได้ให้ความสนใจแก่ผู้ทำวิจัยด้วยดีเสมอมา

และขอกราบขอบพระคุณ พ่อ แม่ ตลอดจนญาติ ๆ และน้องที่คอยช่วยเหลือตลอดจน
ให้กำลังใจแก่ผู้ทำวิจัยด้วยดีเสมอมา

สุนันทา นิตยจินต์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
 บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
ขอบเขตของการวิจัย	11
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	11
วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย	12
ประโยชน์ที่ได้จากการค้นคว้า	13
อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ	13
ข้อจำกัดของวิทยานิพนธ์	14
2 การศึกษาของสตรีสมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.1800 - 2411)	15
สมัยสุโขทัย	15
โครงสร้างทางสังคมโดยทั่ว ๆ ไป	15
สภาพของสตรีโดยทั่ว ๆ ไป	16
การศึกษาของสตรีสมัยสุโขทัย	18
สมัยอยุธยา	19
โครงสร้างของสังคมโดยทั่ว ๆ ไป	19

	สภาพของสตรีโดยทั่ว ๆ ไป	20
	การศึกษาของสตรีสมัยอยุธยา	24
	สมัยธนบุรี	27
	สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-2411)	27
	โครงสร้างของสังคมโดยทั่ว ๆ ไป	27
	สภาพของสตรีโดยทั่ว ๆ ไป	30
	การศึกษาของสตรีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	33
3	การศึกษาของสตรีสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2335)	53
	สภาพของสตรีโดยทั่ว ๆ ไป	53
	สตรีสามัญชน	
	สตรีในพระบรมมหาราชวัง.....	54
	การศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทั่ว ๆ ไป	58
	จุดมุ่งหมายในการจัก	58
	การศึกษาเพื่อผลิตข้าราชการ	58
	การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์	64
	การศึกษาเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา	70
	การศึกษาของสตรีสมัย พ.ศ.2411-2453	71
	การศึกษาของสตรีในพระบรมมหาราชวัง	77
	- การศึกษาของสตรีในตำหนักสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ	77
	- การศึกษาของสตรีในวังสวนสุนันทา	81
	- การศึกษาของสตรีในวังบางขุนพรหม	86
	- การศึกษาของสตรีในวังสวนกุหลาบ	90

	การศึกษาของสตรีในระบบโรงเรียน	92
	โรงเรียนกุลสตรีวังหลังหรือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย	92
	โรงเรียนสุนันทาลัย	100
	โรงเรียนเสาวภา	102
	โรงเรียนราชินี	105
	โรงเรียนการพยาบาลและฉุกเฉินการแพทย์	112
	อุปสรรคในการจัดการศึกษาของสตรี	120
4	การศึกษาของสตรีช่วง พ.ศ. 2454-2475	130
	สภาพของสตรีโดยทั่วไป	130
	การศึกษาโดยทั่วไปสมัย พ.ศ. 2454-2475	137
	การจัดการศึกษาของสตรี	148
	การจัดการศึกษาของสตรีตามโครงการศึกษา 2411-2475	
	การจัดการศึกษาของสตรีตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2456	152
	การจัดการศึกษาของสตรีตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2458	158
	การจัดการศึกษาของสตรีตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464	162
	พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464	163
	ผลของการจัดการศึกษาเพื่อสตรี	168
	ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาของสตรี	185
5	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	193
	บรรณานุกรม	197
	ภาคผนวก	213
	ประวัติศึกษา	268

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงรูปแบบการจัดการศึกษาของเจ้านายไทย ทั้งชายและหญิง ...	35
2	โรงเรียนที่มีชัชนารี นิกายโปรแตสแตนท์จัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค (พ.ศ.๒๓๖๗-๒๔๕๘)	72
3	แสดงชื่อ หน้าที่ การงาน และโรงเรียนของครูสตรีที่จบจากโรงเรียน กุลสตรีวังหลัง	99
4	แสดงจำนวนนักเรียนที่เข้าสอบโรงเรียนเสาวภา	103
5	แสดงการเปรียบเทียบงบประมาณแผ่นดินกับงบประมาณที่กระทรวง ธรรมการได้รับระหว่างปี พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๕๔ (ค.ศ.๑๘๙๒-๑๙๑๑)	127
6	แสดงจำนวนเด็กที่อยู่ในโรงเรียนของประเทศต่าง ๆ	150
7	แสดงการเปรียบเทียบการแบ่งประเภทของการศึกษานิตต่าง ๆ ใน โครงการศึกษา พ.ศ.๒๔๕๖, ๒๔๕๘ และ พ.ศ.๒๔๖๔	154
8	แสดงจำนวนนักเรียนหญิงทั่วประเทศ (พ.ศ.๒๔๕๗-๒๔๗๕)	169
9	แสดงจำนวน ผู้สำเร็จประโยคครูประกาศนียบัตร พ.ศ.๒๔๓๗-๒๔๕๐	170
10	แสดงจำนวนผู้สำเร็จประโยคครู มูลประถมศึกษา (ชาย) จาก โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ ครูมัธยม (ชาย) จากโรงเรียนฝึกหัด ครูมัธยมสวนกุหลาบ ครูมัธยม (หญิง) จากโรงเรียนฝึกหัดครูเบญจม- ราชาลัย และครูมัธยมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๔๖๑-๒๔๗๕	179
11	แสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่าง พ.ศ.๒๔๕๙-๒๔๗๕	185